

Katalog ras bydła mięsnego najczęściej hodowanych w Polsce

Stare Pole 2016

Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu

ul. Tadeusza Maderskiego 3, Lubań

83-422 Nowy Barkoczyn

tel. (58) 326 39 00, fax (58) 309 09 45

e-mail: sekretariat@podr.pl   www.podr.pl

Opracowanie: Zbigniew Marciniak

© Copyright by Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu
Lubań 2016

Wszystkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przetwarzanie i rozpowszechnianie bez zgody PODR w Lubaniu lub autorów publikacji jest zabronione

Na początek kilka informacji o dwóch największych organizacjach zrzeszającą hodowców i producentów bydła mięsnego.

**POLSKI ZWIĄZEK HODOWCÓW
I PRODUCENTÓW BYDŁA MIĘSNEGO**

ul. Rakowiecka 32, 02-532 Warszawa

tel. 22-849-19-10, fax 22-849-32-32

e-mail: bydlo@bydlo.com.pl www.bydlo.com.pl

Polski Związek Hodowców i Producentów Bydła Mięsnego jest organizacją niezależną, samorządną, zrzeszającą hodowców i producentów bydła ras mięsnych z całego kraju. Związek jest jedynym w Polsce podmiotem upoważnionym przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do prowadzenia ksiąg oraz oceny wartości użytkowej bydła następujących ras mięsnych: angus czerwony i czarny, belgijska białobłękitna, Blonde d'Aquitaine, charolaise, galloway, highland, hereford, wagyu, limousine, marchigiana, piemontese, salers, simental (typ mięsny), Uckermärker, Welsh Black. Od 1994 roku czynnie reprezentuje prawa i interesy swoich członków, których obecnie jest ok. 950.

Główne cele i zadania PZHiPBM:

- podejmowanie strategicznych działań związanych z hodowlą i produkcją bydła mięsnego oraz jej wspieranie poprzez:
  - stałe monitorowanie stanu populacji bydła mięsnego,
  - prowadzenie oceny wartości użytkowej stad,
  - działania mające na celu uzyskanie w stadach członków jak najlepszych wyników produkcyjnych,
  - koordynację i realizację programów hodowlanych;
- prowadzenie działań szkoleniowych na rzecz hodowców;
- promocja hodowli bydła mięsnego poprzez udział hodowców i prezentację ich zwierząt podczas krajowych i regionalnych wystaw hodowlanych;
- współpraca z organizacjami i instytucjami krajowymi zajmującymi się problematyką oceny, użytkowości, hodowli zwierząt i inseminacją;
- propagowanie hodowli bydła mięsnego;

- wzrost produkcji i spożycia mięsa wołowego wysokiej jakości wyprodukowanego w Polsce;
- współpracę z organizacjami międzynarodowymi zrzeszającymi hodowców z całego świata,
- dbanie o dobre imię polskiego hodowcy bydła mięsnego.

Polski Związek Hodowców i Producentów Bydła Mięsnego współpracuje z organizacjami powiązаныmi z hodowlą bydła w kraju i za granicą. Bierze również czynny udział w przygotowywaniu i opiniowaniu rozwiązań legislacyjnych na szczeblu krajowym oraz Unii Europejskiej (Copa Cogeca). Związek wydaje kwartalnik „Bydło mięsne” oraz coroczne publikacje: „Ocena wartości użytkowej bydła ras mięsnych” – wszystkie publikacje mają na celu wsparcie obszaru hodowli i produkcji bydła ras mięsnych.

Polski Związek Hodowców i Producentów Bydła Mięsnego, dzięki środkom pozyskanym z Funduszu Promocji Mięsa Wołowego, prowadzi obecnie kampanię mającą na celu propagowanie wiedzy na temat walorów odżywczych i smakowych dobrej jakości mięsa wołowego oraz wzrostu spożycia wołowiny w Polsce. W ramach tych działań jest współorganizatorem krajowych i regionalnych wystaw hodowlanych, na których prezentowane jest bydło mięsne.

**POLSKIE ZRZESZENIE
PRODUCENTÓW BYDŁA MIĘSNEGO**
ul. Smulikowskiego 4, 00-389 Warszawa
tel. (22) 622 09 87, fax (22) 622 04 12
biuro@beef.org.pl   www.pzpbm.pl

Jak doszło do powstania Zrzeszenia?

- Do 2002 roku nie było w Polsce reprezentacji producentów bydła mięsnego.
- Polski Związek Hodowców Bydła Mięsnego w 2002 roku rozszerzył swój zakres działania o reprezentowanie również producentów bydła mięsnego.
- W 2005 grupa inicjatywna (grupa hodowców Polskiego Związku Hodowców i Producentów Bydła Mięsnego wraz z producentami), dostrzegając, że interesy hodowców i producentów żywca są częściowo zbieżne, ale w części są inne, a czasem sprzeczne uznała, że dla czystości i jasności reprezentacji, interesy producentów bydła mięsnego wymagają oddzielnej, niezależnej od hodowców organizacji i utworzyła Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego.
- Nasi członkowie są aktywni zarówno w naszym Zrzeszeniu (np. w sprawie uzyskania wsparcia rządu dla sektora produkcji wołowiny), jak i w związku hodowców (np. w sprawie uzyskania dopłat do postępu biologicznego).

Różnica pomiędzy hodowcą a producentem bydła mięsnego

Hodowca prowadzi hodowlę w celu uzyskania materiału zarodowego, jałówek na mamki, buhajów do rozrodu. Rynkiem zbytu dla hodowcy są stacje inseminacji i producenci bydła mięsnego. Hodowca musi posiadać wyższe umiejętności, wiedzę i rezultaty jego pracy podlegają selekcji i weryfikacji przez związek hodowców.

Producent bydła mięsnego prowadzi chów bydła czystorasowego lub mieszańców w celu uzyskania materiału rzeźnego. Producent koncentruje się na uzyskaniu zakładanej wagi, i poziomu otluszczenia najniższym kosztem. Rynkiem zbytu producenta żywca wołowego są

tuczarnie bydła rzeźnego i przemysł mięsny. Rezultaty jego pracy weryfikuje i klasyfikuje odbiorca.

Cele Polskiego Zrzeszenia Producentów Bydła Mięsnego

Mając na uwadze konieczność uzyskania wsparcia ze strony administracji rządowej i pozarządowej oraz Unii Europejskiej dla polskich producentów bydła mięsnego, obronę ich interesów, poprawę dochodów, pomoc w organizowaniu się producentów w grupy producenckie, dążenie do powstania Polskiego Zrzeszenia Grup Producentckich Bydła Mięsnego członkowie założyciele powołali Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego.

Cele te Zrzeszenie realizuje przez:

- zabieganie o wsparcie administracji rządowej, pozarządowej dla rozwijania produkcji bydła mięsnego i wołowiny kulinarnej o jakości odpowiadającej wymaganiom konsumentów;
- inspirowanie do powstawania grup producenckich bydła mięsnego;
- działanie w kierunku poprawy jakości mięsa wołowego;
- wsparcie dla wdrażania nowych produktów, procesów i technologii;
- wsparcie dla budowania sieci współpracy;
- wsparcie dla transferu wiedzy;
- doradztwo i szkolenia;
- zabieganie o najbardziej opłacalne rynki zbytu dla bydła opasowego, rzeźnego i mięsa kulinarnego;
- promowanie konsumpcji mięsa wołowego w Polsce;
- wykorzystanie wołowiny w promocji produktów regionalnych oraz ich roli jako znaczących elementów dziedzictwa kulturowego;
- promocja ekologicznych metod chowu bydła, produkcji.

Produkuj najlepszą wołowinę i zwiększaj swoje zyski!

Czym jest system QMP?

System certyfikacji QMP (*Quality Meat Program*) został opracowany przez Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego z myślą o wspieraniu produkcji bezpiecznej i dobrej wołowiny kulinarnej. W 2008 r. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi uznało go za oficjalny krajowy system jakości mięsa wołowego.

System QMP jest dobrowolnym systemem mięsa wołowego gwarantowanej wysokiej jakości. System jest otwarty na producentów bydła mięsnego, wytwórców pasz, przewoźników żywca, przetwórców mięsa, którzy poddają się kontroli niezależnej jednostki certyfikującej.

Każdy, kto pracuje w systemie QMP (hodowca, przetwórcza, firmy trans-portowe) zobowiązuje się do przestrzegania ściśle określonych reguł (standardów QMP), których przestrzeganie jest corocznie kontrolowane przez niezależną jednostkę certyfikującą.

Standardy systemu QMP określają cały proces produkcji mięsa wołowego, od wskazania ras bydła na najlepsze mięso, po sposób jego pakowania i oznakowania. Dzięki nim, wołowina z certyfikatem QMP, która trafia do handlu i na stoły, jest zawsze smaczna krucha, soczysta, miękka i z pewnego źródła. Niezależnie od tego, z którego regionu pochodzi.

System gwarantuje produkcję wołowiny, która zaspokaja jakościowo oczekiwania konsumentów i smakoszy tego mięsa oraz daje szansę otrzymania wyższej ceny od sztuki bydła. Producenci bydła stanowią fundament łańcucha dostaw wołowiny na rynek krajowy i zagraniczny.

Obecnie wśród polskich rolników mamy już kilkadziesiąt gospodarstw objętych certyfikacją dostaw wołowiny w systemie QMP, a atrakcyjność systemu potwierdza wzrost jego uczestników!

Krowy czystorasowe bydła mięsnego najczęściej hodowane w Polsce w 2014 r.

Rasa	Udział %	
limousine (LM)	71,24	
charolaise ((CH)	12,39	
hereford (HH)	4,95	
simental, typ mięsny (SM)	2,98	
angus czarny (AN)	2,59	4,82
angus czerwony (AR)	2,23	
salers (SL)	1,17	
highland, scottish highland (HI)	1,38	

LIMOUSINE

Ojczyzną rasy są centralne regiony Francji o surowym klimacie i skalistym podłożu: Limousin i Marche. Te trudne warunki środowiskowe wpłynęły niewątpliwie na takie cechy dzisiejszych zwierząt jak: zdrowie, kondycja, zdolności adaptacyjne. Limousine, zwierzęta masywne i silne, były przez długi czas użytkowane jako siła pociągowa, a pod koniec okresu użytkowania opasane i przeznaczane na rzeź. Uzyskiwane od nich mięso odznaczało się wybitną jakością.

Dziś jest to jedna z najbardziej rozpowszechnionych ras mięsnych na świecie, hodowana w ponad 60 krajach w prawie wszystkich strefach klimatycznych. Najlicniejsza populacja czystorasowa utrzymywana jest we Francji i liczy ponad 700 tysięcy krów.

Przyczyn ogromnej popularności bydła limousine jest wiele. Obok imponującego umięśnienia i wysokich walorów kulinarnych chudego mięsa, najważniejsze z nich to: zdolność przystosowania się do różnych warunków środowiska, dobre zdrowie, łatwość ocieleń i duża żywotność cieląt. Zwierzęta utrzymywane są z powodzeniem zarówno w chowie intensywnym w budynkach inwentarskich jak i ekstensywnym na pastwiskach.

Rasa limousine była opisywana w publikacjach z ubiegłego wieku jako rasa średniego kalibru, jednak dziś można ją już zaliczyć do ras dużych. Masa ciała krów wynosi w granicach 650 - 800 kg, przy wzroście wynoszącym 135 cm, a buhajów 1000 - 1200 kg, przy wysokości w kłębie 145 cm. Umaszczenie rasy jest jednolite czerwone, od koloru bułanego do ciemnoczerwonego. Dodatkowo występują rozjaśnienia na brzuchu, po stronie wewnętrznej ud wraz z okolicami wymienia oraz wokół oczu i słuzawicy. Zwierzęta są długie, posiadają delikatny kościec i doskonale umięśnienie grzbietu i zadu.

W trakcie rozwoju osobniczego, przy odpowiednim żywieniu zwierzęta wykazują, jak żadna inna rasa bydła mięsnego, zharmonizowany rozwój szkieletowy i mięśniowy. Dzięki temu ubój, nawet przy niższej masie ciała i w młodszym wieku, nie pogarsza wydajności rzeźnej, jakości tuszy, wysokiego udziału w niej wyrębów wartościowych i pożądanego stosunku mięso : kości.

Masa ciała rodzących się jałówceczek to około 35 kg, a buhajków ok. 40 kg. Powszechnie propagowana jest też łatwość ocieleń krów tej rasy, ale wyniki krajowych obserwacji wskazują, że wszystkie porody powinny być monitorowane przez hodowcę. Według danych francuskich, 93% porodów ocenia się jako łatwe, bez pomocy i asysty hodowców, 5% to porody z niewielką pomocą obsługi, a tylko 2% porodów można zaliczyć do skomplikowanych. Mleczność krów jest dobra. Niski jest procent upadków, a cielęta odznaczają się dobrą żywotnością oraz szybkim wzrostem i rozwojem. Dzielne przyrosty buhajków od urodzenia do odsadzenia w wieku ok. 7 miesięcy często przekraczają 1000 g. Ubijane zwierzęta uzyskują wysoką wydajność rzeźną, korzystny stosunek mięsa do kości i tłuszczu, i nawet ciężkie tusze tego bydła nigdy nie są mocno otłuszczone.

Mówiąc o tej rasie nie można pominąć jej temperamentu. Powszechną opinią hodowców jest, że jałówki limousine często agresywnie reagują na nieznane sytuacje (przeprowadzanie, ważenie, zabiegi weterynaryjne itp.). Jako duży walor rasy podawany jest bardzo silny instynkt macierzyński. Obok wynikających z tego, niewątpliwych korzyści często pojawiają się problemy związane z codzien-

ną obsługą stada. Krowy tej rasy często tak chronią własne cielę, że wręcz uniemożliwiają wykonanie prostych zabiegów zootechniczno-weterynaryjnych (szczepienie, ważenie itp.).

U rasy tej często występuje hipertrofia mięśni, dosyć powszechnie nazywana „dwupośladowością”. Podwójne umięśnienie wpływa korzystnie na wartość opasową i rzeźną, ukształtowanie tuszy i jakość mięsa. U zwierząt z podwójnym umięśnieniem wyższy jest stosunek mięsa do kości i tłuszczu. Mięso jest jaśniejsze, ma lepsze właściwości dietetyczne i smakowe spowodowane mniejszym udziałem tłuszczu i tkanki łącznej. Cielęta z oznakami przerostu mięśni rodzą się o 10 - 20% cięższe oraz mają wyższe tempo wzrostu, zwłaszcza w okresie odchowu przy matkach. Hipertrofia wiąże się jednak również ze zmniejszoną witalnością cieląt, wyższą śmiertelnością cieląt spowodowaną wadami dziedzicznymi oraz, co najważniejsze, z większą częstotliwością występowania trudnych porodów. Jednak korzyści wynikające z hipertrofii, między innymi wyższa wydajność rzeźna i jakość mięsa (zwiększona ilość chudego mięsa i jego kruchość) przewyższają straty spowodowane wzrostem liczby skomplikowanych porodów i dlatego obecnie prowadzona jest systematyczna selekcja w kierunku tej cechy.

CHAROLAISE

Charolaise to do niedawna uznawana za jedną z najlepszych ras bydła mięsnego. Jest to największa, pod względem kalibru i masy ciała, francuska rasa mięsna. Została wyhodowana w centralnej Francji, w regionie Saone et Loire, a wywodzi się bezpośrednio od bydła roboczego z okolic Charollais. Bydło to kształtowało się w łagodnym klimacie na terenach żyznych pastwisk. Później stosowano dolew krwi starej, angielskiej rasy shorthorn i użytkowano dwukierunkowo: jako siła roboczo-pociągowa oraz jako opasy, dostarczające dobrej jakości mięsa. Od 1920 roku charolaise wykorzystywane jest wyłącznie w kierunku mięsnym. Szczególne, międzynarodowe znaczenie rasa ta uzyskała po II wojnie światowej, przede wszystkim jako komponent ojcowski do krzyżowania towarowego. Zdecydowana poprawa wartości opasowej (przyrosty dobowe i wybitne umięśnienie) cieląt mieszańców pochodzących z krzyżowania buhajów tej rasy z krowami o mlecznym typie użytkowości sprawiła, że 92 kraje importowały buhaje charolaise z Francji. Przez kolejne dekady rasa ta dominowała w obrocie międzynarodowym materiałem hodowlanym w obrębie ras mięsnych.

Do Polski rasa ta została sprowadzona po raz pierwszy w 1961 roku. Od lat 90. jest sukcesywnie wypierana z rynków światowych przez inną francuską rasę - limousine, która ze względu na mniejszy udział trudnych porodów i lepszą wartość rzeźną (głównie mniejszy udział kości w tuszy) zastąpiła ją na pozycji lidera w europejskiej populacji bydła mięsnego.

Zwierzęta tej rasy są rogate, o jednolitym białym, czasami słomkowym umaszczeniu. Skóra jest niepigmentowana, a śluzawica, rogi i racice jasne. Głowa szeroka, szyja krótka i dobrze umięśniona. Posiadają głęboką i dobrze wysklepioną klatkę piersiową, szeroki, długi i dobrze umięśniony zad.

Charolaise jest rasą późno dojrzewającą. Jałówki osiągają dojrzałość hodowlaną między 18. a 24. miesiącem życia. Masa dorosłych krów wynosi 700 - 900 kg, a buhajów 1000 - 1200 kg, przy wysokości w kłębie odpowiednio: 140 i 150 cm. Płodność jest niższa niż u innych ras, a ruje są często trudne do wykrycia. Zdarzają się trudne porody, choć selekcja znacznie tę cechę poprawiła. Masa cieląt po urodzeniu jest duża i wynosi przeciętnie: 40 kg – jałówki, 45 kg – buhajki. Przyrosty dobowe opasów są bardzo wysokie i wynoszą 1200 - 1500 g. Od opasów uzyskuje się dużo dobrej jakości mięsa z małą zawartością tłuszczu. Chów i hodowla tej rasy wymaga intensywnego żywienia oraz starannej opieki.

HEREFORD

Jest uważana za najbardziej rozpowszechnioną na świecie rasę bydła mięsnego. Pochodzi z hrabstwa Hereford w zachodniej Anglii. Charakterystyczny wyróżnik rasowy, tj. biała głowa pochodzi od buhaja Silver i sięga drugiej połowie XVIII wieku. Jako rasa typowo mięsna uformowała się ostatecznie pod koniec XIX wieku.

Obecnie hereford to rasa jednostronnie mięsna średniego kalibru. Masa ciała krów wynosi około 600 kg, zaś buhajów hodowlanych około 900 kg; wysokość w kłębie odpowiednio: 130 cm i 135 cm. Należy jednak zaznaczyć, że w niektórych stadach hodowlanych średnia masa ciała dorosłych krów wynosi ponad 700 kg. Tułów głęboki, masywny, długi, z dobrze zaznaczonym przodem i szerokim grzbietem, osadzony na krótkich, mocnych, dobrze umięśnionych, szeroko rozstawionych nogach tworzy prostokątną sylwetkę charakterystyczną dla bydła mięsnego. Głowa jest mała, krótka, o szerokim czole, z grubymi rogami skierowanymi półkolistnie do tyłu i do dołu, kośćiec dość delikatny, skóra gruba, lecz miękka, sierść bywa często kędzierzawa. Od końca XIX w. rozpoczęto w Stanach Zjednoczonych hodowlę odmiany bezrogiej – polled hereford.

Hereford to rasa wcześniej lub średnio wcześniej dojrzewająca; jałówki w stadach hodowlanych kryje się w wieku 15 - 18 miesięcy, a w stadach towarowych w wieku 15 miesięcy. Krowy są bardzo płodne, charakteryzują się łatwością ocieleń i opiekuńczością, rodząc cielęta o masie około 36 kg (byczki) i około 33 kg (jałoweczki). Wydajność mleczna jest średnia. Ogromną zaletą rasy hereford jest to, że zwierzęta osiągają wysokie wskaźniki reprodukcji w warunkach minimalnego nadzoru i troski ze strony człowieka o przebieg porodu i odchów cieląt. Średnie dobowe przyrosty w opasie wynoszą 1000 g, a 1,5-letnie, intensywnie żywione opasy osiągają masę ok. 650 kg i wydajność rzeźną dochodzącą do 65%. Jakość mięsa jest wysoka: jest ono marmurkowane, soczyste, ze znaczną ilością tłuszczu.

Bydło rasy hereford nadzwyczaj szybko i łatwo aklimatyzuje się w skrajnie trudnych warunkach klimatycznych i doskonale znosi ekstensywny pastwiskowy system utrzymania, zwłaszcza na obszarach o roślinności ubogiej i miernej jakości, a nawet na nieużytkach. Może być utrzymywane całodobowo na pastwisku, nie wymagając przy tym pomieszczeń inwentarskich.

Wspomniane zalety sprawiły, że bydło rasy hereford rozpowszechniło się na rozległych użytkach zielonych: USA, Argentyny, Brazylii, Urugwaju, Chile, Meksyku, Kanady, Australii, Nowej Zelandii i RPA.

Prowadzona w ostatnich latach praca hodowlana spowodowała zwiększenie kalibru, poprawę umięśnienia i tempa wzrostu, przy jednoczesnym ograniczeniu udziału tłuszczu podskórnego w tuszy i zachowaniu takich cech, jak wczesne lub średnio wczesne dojrzewanie, marmurkowatość mięsa, łatwość porodów i dobre wykorzystanie pasz objętościowych.

SIMENTAL MIĘSNY

Rasa simentaler swój rodowód bierze ze Szwajcarii. Została wyhodowana w dolinie rzeki Simme, od której wzięła nazwę. Warunki klimatyczne oraz ukształtowanie terenu i użytkowanie robocze wpłynęły na jej zdrowie i łatwość aklimatyzowania się w różnych warunkach środowiskowych. Jest jedną z ras najliczniej reprezentowanych na świecie. Bydło simentalskie zalicza się do najstarszych ras europejskich, gdyż istnieją o nim wzmianki pochodzące już z XIII wieku.

Charakteryzuje je duży kaliber, ciężka i szeroka głowa, mocne kończyny, kłęb dobrze związany, szeroki, niekiedy tylko rozdwojony, trochę wystający ponad linię grzbietu. Masa ciała krów wynosi 700 - 800 kg a buhajów 1000 - 1200 kg. Umaszczenie tułowia najczęściej łaciaste. Na białym tle rozmieszczone są duże łaty w kolorze od beżowego po czerwony. Rzadziej tułów jest umaszczony jednolicie, a zawsze białe: głowa, podbrzusze i dolne odcinki kończyn oraz kiść ogonowa. Ze względu na znaczną masę noworodków – ok. 40 kg cieliczki i ok. 45 kg buhajki – zdarzają się trudne porody.

Obecnie bydło simentalskie użytkowane jest głównie w kierunku mleczno-mięsnym. Ten typ użytkowania jest preferowany przez kraje o największych tradycjach w hodowli tej rasy, czyli w Szwajcarii, Austrii, Niemczech, Włoszech oraz niektórych krajach Europy Środkowej i Wschodniej, w tym: w Rumunii, na Węgrzech, w Słowenii, na Ukrainie, w Polsce. Dwukierunkowy typ użytkowania dominuje również w: USA, Kanadzie, Brazylii, Australii i Południowej Afryce. Natomiast hodowla w kierunku jednostronnie mięsnym prowadzona jest w większości krajów Europy Zachodniej, takich jak: Wielka Brytania, Irlandia i Dania. Do cech zachęcających konsumentów do spożywania mięsa bydła simentalskiego należą jego walory kulinarne. Natomiast dla hodowców zachęcające jest to, że zwierzęta posiadają dobre cechy związane z reprodukcją, wykorzystaniem paszy oraz przystosowaniem do różnych warunków środowiskowych. Mają dobrą zdolność opasową i wydajność rzeźną. Dobrze wykorzystują objętościowe pasze gospodarskie.

ANGUS

Jest uznawana za drugą, obok rasy hereford, najbardziej liczną wśród mięsnych ras bydła na świecie. Pochodzi z hrabstw Aberdeen, Banff, Kincardine i Angus położonych w rejonach północno-wschodniej Szkocji.

Współczesna rasa angus to bydło średniego kalibru. Krowy ważą 550 - 600 kg i mają wysokość w kłębie ok. 125 cm. Buhaje hodowlane osiągają masę ciała w granicach ok. 900 kg i wysokość w kłębie ok. 130 cm. Cechą charakterystyczną rasy jest bezrożność oraz jednolite czarne lub czerwone umaszczenie.

Zwierzęta mają małą głowę, krótką szyję, dobrze umięśnioną część piersiową i grzbiet, szeroki i głęboki tułów w kształcie regularnego prostokąta na krótkich nogach, drobną kość i jedwabistą sierść.

Angus należy do ras wczesnie dojrzewających, a pierwsze wycielenia mogą mieć miejsce nawet w 24. miesiącu życia jałówek. Masa buhajków przy urodzeniu wynosi przeciętnie 30 kg, zaś cieliczek średnio 26 - 28 kg. Cielęta, z uwagi na wąską głowę, względnie drobną budowę i niską masę ciała, rodzą się lekko. Wydajność mleczna nie

jest zbyt wysoka, wystarcza jednak do wykarmienia przychówku, co w połączeniu z opiekuńczością matek daje zadowalające wyniki wychowu cieląt.

W sprzyjających warunkach pastwiskowych opasy do 8. miesiąca życia osiągają dobowe przyrosty rzędu 900 - 1000 g. Często są ubijane w wieku 8 - 10 miesięcy przy masie ciała ok. 300 kg na tzw. młodą wołowinę (baby beef). Bydło angus wyróżnia się bardzo wysoką wydajnością rzeźną dochodzącą do 70% i małym udziałem kości w tuszy. Mięso posiada wysokie walory kulinarne i smakowe: jest delikatne, soczyste, drobnowłókniste i wyraźnie marmurkowane, lecz w ocenie odbiorców europejskich jest zbyt przetłuszczone. Dzięki pracy hodowlanej, prowadzonej w USA i Kanadzie, wyselekcjonowano osobniki bardziej wyrostowe i później dojrzewające, co pozwala na opas systemem ekstensywnym także do wyższych mas ciała bez obawy zbytniego otłuszczenia tusz.

Podobnie jak inne brytyjskie mięsne rasy bydła, angus łatwo i szybko przystosowuje się do trudnych warunków klimatycznych, bardzo dobrze wykorzystując pasze objętościowe, zwłaszcza przy systemie ekstensywnego żywienia pastwiskowego. Dzięki tym cechom rasa ta znalazła uznanie hodowców w: USA, Kanadzie, Meksyku, Argentynie, Brazylii, Australii, czy Nowej Zelandii.

W niektórych krajach bydło angus używane jest do krzyżowania z innymi rasami jednostronnie mięsnymi, przekazując potomstwu wysoką wydajność rzeźną, dobre wykorzystanie pasz objętościowych, przydatność do opasania systemem ekstensywnym z wykorzystaniem pastwiska. Do cech negatywnych mieszańców trzeba zaliczyć małą wyrostowość, większe zużycie paszy na 1 kg przyrostu, w porównaniu z mieszańcami innych ras mięsnych, oraz, co najistotniejsze, tendencję do nadmiernego otłuszczenia.

Obecnie doskonalenie rasy angus, prowadzone na kontynencie północnoamerykańskim, zmierza do poprawy wyrostowości i tempa przyrostów w opasie, przy zachowaniu dotychczasowych zalet tej rasy: małych wymagań dotyczących warunków utrzymania i przydatności do chowu pastwiskowego.

SALERS

Ojczyzną tej rasy są góryste rejony Masywu Centralnego Francji. Do lat 70. XX w. była rasą wszechstronnie użytkową (mięso, mleko, siła pociągowa). Obecnie występuje głównie w kraju pochodzenia, ale jej przedstawicieli można spotkać na wielu kontynentach.

Są to zwierzęta o dużym kalibrze. Masa ciała krów wynosi 650 - 850 kg, buhajów zaś wynosi 1000 - 1200 kg. Charakteryzują się mocną i zwartą budową ciała o szerokim i wydłużonym zadzie. Szczególnie dobrze umięśniona jest część grzbietowa. Umaszczenie krów i buhajów jest zazwyczaj jednolicie ciemnoczerwone przechodzące w mahoniowoczerwone. Rogi średnie lub długie, zazwyczaj jasne.

Bydło rasy salers jest rasą późno dojrzewającą. Krowy cielą się łatwo (96% ocielen bez interwencji człowieka), dając średniej wielkości cielęta. Średnia masa cieliczek przy urodzeniu wynosi 36 kg, a buhajków 39 kg. Siedmiomiesięczne odsadki ważą średnio 230 kg (jałówki) i 250 kg (buhajki). Wskaźnikiem doskonałej płodności jest średni okres międzywycieleniowy trwający średnio 374 dni. Cielęta cechują się dobrą żywotnością. Roczne jałówki hodowlane ważą do

350 kg, zaś buhajki do 450 kg. W opasie intensywnym buhajki przyrastają nawet do około 1300 g w ciągu doby. Część krów użytkowana jest jako krowy „mamki” (wysoka mleczność). Pozwala to na odchowanie większej liczby cieląt. Również ze względu na swoje łagodne usposobienie i silny instynkt macierzyński krowy rasy salers nie mają sobie równych pod względem opieki nad cudzym potomstwem. W opasie ekstensywnym buhaje dorastają do masy ok. 650 kg, a wydajność rzeźna wynosi ok. 57%, czyli jest mniejsza niż u większości wyspecjalizowanych ras mięsnych.

Rasa salers to rasa długowieczna, charakteryzująca się dobrym zdrowiem. Doskonale wykorzystuje pasze o gorszej wartości pokarmowej i jest doskonale przystosowana do wypasu na górskich pastwiskach. Obok hodowli i użytkowania w czystości rasy, salersy z dużym powodzeniem wykorzystywane są do krzyżowania towarowego z innymi rasami mięsnymi jako rasa mateczna. Dorosłe krowy bez trudu rodzą cielęta po buhajach blonde d'aquitane, charolaise czy limousine, a bardzo dobra opiekuńczość i mleczność matek zapewnia wysokie przyrosty masy ciała mieszańców w okresie odchowu.

HIGHLAND „SZKOCKIE BYDŁO GÓRSKIE”

Pierwsze wzmianki o rasie highland można znaleźć w XII-wiecznych źródłach pisanych, zaś archeologiczne dowody jej istnienia pochodzą już z VI wieku, co czyni ją jedną z najstarszych w nowożytnej historii zarejestrowanych ras bydła. Bydło highland hodowane było od wieków w zachodniej i północnej Szkocji. Współczesna rasa highland to długowłose, krótkonogie bydło mięsne małego kalibru. Posiada umaszczenie bardzo zróżnicowane: najczęściej brązowe, ale również żółte, jasnobrązowe, ciemnobrunatne, czerwobrunatne, czerwone i czarne, zdarzają się również zwierzęta o umaszczeniu białym i srebrnym (żadne umaszczenie nie jest dominujące genetycznie). Ma dość drobną budowę, ale prawidłową sylwetkę charakterystyczną dla bydła mięsnego jako efekt starannego doboru i celowej pracy hodowlanej prowadzonej od XVIII wieku. Głowa jest krótka, szeroka z lirowatymi rogami o rozpiętości nawet do 1,5 metra, z grzywką na czole sięgającą do połowy grzbietu nosa i z białą śluzawicą. Cechą wyróżniającą jest charakterystyczna długa, pokrywająca całe ciało, okrywa włosowa, w której występują dwie warstwy: zewnętrzna –

składająca się z długich i grubych włosów, osłaniająca przed śniegiem i wiatrem, i wewnętrzna – miękka i puszysta, która chroni ciało przed utratą ciepła. Średnia masa ciała krów to 400 - 450 kg, zaś buhajów to 625 kg, natomiast wysokość w kłębie odpowiednio 105 cm i 120 - 130 cm. W zależności od warunków utrzymania, zwierzęta bardzo różnią się wyrostowością. W chowie fermowym, po wyeliminowaniu wpływu ostrego klimatu i bardzo ekstensywnego żywienia, dorosłe buhaje uzyskują masę ok. 800 kg, a krowy 500 kg. Przy intensywnym żywieniu opasy mogą osiągać masę 450 kg w wieku ok. 15 miesięcy, ale z reguły opasane są mniej intensywnie (z wykorzystaniem pastwiska) do wieku 2 lat. Rasa ta charakteryzuje się bardzo dobrą płodnością i dużą łatwością ocieleń. Rodzące się cielęta ważą 25 - 29 kg. Krowy cielą się na pastwiskach bez żadnej pomocy, a porodów nie utrudniają nawet zimowe warunki i temperatury poniżej minus 20°C. Matki wyróżniają się dużą opiekuńczością. Ich mleko zawiera dużo tłuszczu, co zapewnia dobrą żywotność cieląt i regularne przyrosty w okresie wychowu. Jest to rasa długowieczna; nierzadko użytkowane rozplodowo są krowy 20-letnie.

Zwierzęta rasy highland nie mają wysokich wymagań bytowych i mogą cały rok przebywać na pastwisku, nie potrzebując specjalnych pomieszczeń. Utrzymują bardzo dobrą kondycję i zdrowie w warunkach ekstensywnego żywienia. Dobrze znoszą surowe warunki klimatyczne, w których inne rasy bydła nie miałyby szans przetrwania, śnieg i bardzo niskie temperatury nie są dla nich żadnym utrudnieniem, a pobieranie paszy nie zmniejsza się nawet w temperaturze -28°C, czego nie można powiedzieć o żadnej innej rasie bydła. Ubogie pastwiska i niedostępne tereny są dla tej rasy naturalnym środowiskiem. Nie tylko świetnie wykorzystują pastwiska, ale również z dużą szybkością i efektywnością „czyszczą” zarośla i gąszcze, w związku z czym rasa ta wyjątkowo nadaje się do wypasu na terenach marginalnych i aktualnych lub potencjalnych nieużytkach, co zapobiega ich zarastaniu i dziczeniu.

Rasa highland daje wołowinę o wysokich walorach kulinarnych, marmurkową, soczystą, o niskiej zawartości cholesterolu i praktycz-

nie pozbawiona tłuszczu okrywowego (naturalną izolacją termiczną u tej rasy jest gruba pokrywa włosowa, a nie tłuszcz podskórny). Dużo ruchu na świeżym powietrzu na naturalnych pastwiskach bogatych w zioła procentuje niezwykłą smakowitością mięsa. Na Wyspach Brytyjskich wołowina ze zwierząt tej rasy uważana jest za najlepszą i uzyskuje najwyższe ceny. Nawet brytyjska rodzina królewska utrzymuje duże stado w Szkocji, co również podnosi prestiż tej rasy.

Mimo ruchliwości, żywego temperamentu i długich rogów, przydających zwierzętom groźnego wyglądu, jest to bydło bardzo łagodne. Wykazuje dużą tolerancję nie tylko wobec innych gatunków zwierząt gospodarskich (co umożliwia wypas mieszany), ale również wobec gatunków dzikich, wyróżniając się wśród innych ras bydła ponadprzeciętną inteligencją.

Charakteryzując zwierzęta rasy highland, należy podkreślić ich urokliwą urodę i wrażenia estetyczne, jakie wzbudzają u ludzi, co w połączeniu z małym kalibrem sprawia, że coraz częściej stają się one ozdobą skwerów miejskich jako zwierzęta „parkowe”. Różnokolorowe, długie owłosienie i imponujące rogi sprawiają, że zwierzęta tej rasy mogą stanowić wspaniałą ozdobę każdego gospodarstwa, wzbogacać krajobraz regionu czyniąc go bliższym człowiekowi.

Na zakończenie charakterystyki tej rasy, należy zwrócić uwagę, że od kilku lat w Polsce wzrasta zapotrzebowanie na usługi agroturystyczne, a co za tym idzie, szybko wzrasta liczba gospodarstw prowadzących tego typu działalność. W istniejących gospodarstwach agroturystycznych rolnicy, dla urozmaicenia proponowanej oferty turystycznej, utrzymują różne gatunki zwierząt: drób ozdobny, świnki wietnamskie, kuce, króliki, a nawet strusie, rzadko jednak można znaleźć w tych gospodarstwach bydło. Krajobraz rolniczy wymaga jednak pielęgnacji, w przeciwnym razie ulega dewastacji. Szczególnie tereny turystyczne, aby nie stracić swojej atrakcyjności, muszą mieć uporządkowany krajobraz. Dobrą tego metodą, w której można liczyć choćby na zwrot poniesionych kosztów, mogłoby być utrzymywanie w rejonach turystycznych (np. Kraina Wielkich Jezior, rejony podgórskie, pradoliny rzek) i w gospodarstwach agroturystycznych atrakcyj-

nych wizualnie i komponujących się malowniczo z krajobrazem stad bydła mięsnego. Do ras takich należy z całą pewnością szkockie bydło górskie – highland.

*Opracowano na podstawie informacji ze stron internetowych
związków hodowców i producentów bydła mięsnego*

